

75 години
years

Република Северна Македонија
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

**50. МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЈА НА МЕЃУНАРОДНИОТ
СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ПРИ УКИМ ВО
СКОПЈЕ**

Охрид, 1 – 3.9.2023 година

75 години
years

СКОПЈЕ, 2024

Република Северна Македонија

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

**50. МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА НА
МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ
ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ПРИ УКИМ ВО
СКОПЈЕ**

Охрид, 1 – 3.9.2023 година

За издавачот:

проф. д-р Биљана Ангелова, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

50. Меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ во Скопје

Меѓународен уредувачки одбор:

акад. Ала Шешкен
проф. д-р Макеј Кавка
проф. д-р Данијела Костадиновиќ
проф. д-р Александар Скепаровски
проф. д-р Кристина Николовска
проф. д-р Гордана Алексова
проф. д-р Искра Тасевска Хаџи-Бошкова
м-р Евдокија Илијевска

Јазична редакција:

м-р Лилјана Јовановска
Филаделфија ДООЕЛ

Компјутерска обработка:

Виктор Кочомановски

Печати:

Винсент Графика

Тираж:

150 примероци

Мирна Бркиќ Вучина
Универзитетот во Мостар
Филозофски факултет
mirna.brkicvucina@flf.sum.ba

Трајче Стамески
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Филолошки факултет „Блаже Конески“
tstameski@gmail.com

ПРЕДАНИЈА ЗА КАМЕНИТЕ СВАТОВИ ВО УСНАТА ЛИТЕРАТУРА И ТРАДИЦИЈА ВО МАКЕДОНИЈА И КАЈ ХРВАТИТЕ ВО БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Апстракт: Во усната книжевност и традиција во Македонија и кај Хрватите во Босна и Херцеговина, жанрот предание е сè уште цврсто присутен. Како уснокнижевни жанрови, преданијата се темелат на верувањето во вистинитоста на (рас)кажаното и во нив се силно изразени елементите на одредена култура, како и заедница на раскажувачи и слушатели, а воедно тие се жанрови кои се најтесно поврзани со локалниот простор во кој се раскажуваат. Честопати, преданијата се поврзуваат со некој забележлив, истакнат предмет во просторот и го објаснуваат неговото потекло. Овој предмет може да биде во антропоморфна или во природна форма, на пример, карпа/и, гробишта, рид, пештера, итн. На различни локации во делот на Босна и Херцеговина и во Македонија можно е да се забележат антропоморфни камени облици настанати по природен пат чие постоење локалното население го објаснува како свадбена трагедија предизвикана од турското насилство врз христистијаните или понекогаш како последица на мајчинска клетва. Овие форми луѓето ги нарекуваат камени сватови (свадби). Во овој труд, ќе се фокусираме на преданијата за антропоморфните камени форми, камените сватови (венчавки) кои сè уште ги раскажуваат Хрватите низ Босна и Херцеговина, како и локалното население во Македонија.

Клучни зборови: преданија, антропоморфни камени форми, Хрватите во БиХ, камени сватови, свадба

ПРЕДАНИЈА ЗА КАМЕНИТЕ СВАТОВИ ВО УСНАТА ЛИТЕРАТУРА И ТРАДИЦИЈА ВО МАКЕДОНИЈА И КАЈ ХРВАТИТЕ ВО БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Priče koje si pričamo, koje slušamo, čitamo, nedvojbeno s važan dio našega života. Na naš život utječu na više razina. S jedne strane kada se slušaju priče, svakako je prisutan estetski užitak, a s druge strane priče koje pričamo ili čitamo uvelike odražavaju i naš vlastiti svjetonazor, naša razmišljanja, uvjerenja, strahove, tjeskobu. Osim toga, priče odražavaju i

kulturni i društveni kontekst unutar kojeg kruže, pogled na svijet onih koji ih pripovijedaju, moralne norme, pravila ponašanja i nadasve promjene koje se događaju u zajednici.

Od triju temeljnih žanrova koje folkloristi prepoznaju u širenju folklor (lirika, epika, drama) danas najvažniju ulogu ima žanr predaje. (Belaj 2019: 135-136)

Većina kazivača u nekoj sredini zna barem jednu ili dvije predaje.

Usmene predaje teorijska literatura uglavnom određuje prema žanru bajke. Predaja po svojoj biti zahtijeva da joj se vjeruje, kako od pripovjedača tako i od slušaoca. Pripovjedači i slušatelji predaje smo manje-više svi, za razliku od pripovjedača bajki, koji su „stručnjaci“ za pripovijedanje: predaja ne zahtijeva izvrsno i zaokruženo pripovijedanje kakvo zahtijeva bajka te se u svakodnevnom životu sasvim prorodno prenosi dalje kroz razgovore. (Belaj 2019: 136)

Kako navodi Maja Bošković-Stulli ta se pričanja osnivaju na vjerovanju u realnost onoga što se kazuje. Kompozicijski i stilski su jednostavna, obično jednoepizodna, tematski govore o vjerovanju u mitska bića, povijesne reminiscencije, podrijetlo stvari itd.

Predaje su žanr koji svakakako najsnažnije odražava određenu kulturu i zajednicu pripovjedača i slušača, a ujedno je i žanr koji je u pravilu najuže povezan s lokalnim prostorom unutar kojeg se predaje. Zapravo je jedna od glavnih osobina žanra predaje, koju su prepoznali već i prvi folkloristi, upravo njihova lokaliziranost, ukorijenjenost u lokalno okruženje u kojem pripovjedači i slušači žive i poznaju ga. (Belaj 2019: 136)

Fenomen kamenih svatova u slavenskoj tradiciji

Predaje se često vezuju uz neki uočljiv, istaknut predmet u prostoru i objašnjavaju njegov nastanak. Taj predmet može biti ljudska tvorba ili prirodna formacija, npr. stijena/e, sjecište putova, groblje, brežuljak itd.

Na različitim lokacijama u Europi moguće je uočiti nadgrobne spomenike isklesane ljudskom rukom ili pak nastale prirodnim putem, čije postojanje lokalno stanovništvo objašnjava svatovskom tragedijom. Najčešće je riječ o tragediji kojoj su prethodili majčina ili djevojačka kletva, ponekad incestuozna svadba brata i sestre, a u hrvatskim usmenim predajama često su vezane uz turska zlostavljanja katoličkog stanovništva.

Fenomeni uz koje se vezuju predaje o okamenjenim svatovima ne poznaje samo hrvatsko stanovništvo, nego postoje i kod drugih slavenskih naroda. Tako u Sloveniji zapadno od grada Ribnice u Velikoj gori postoje Bele stene poznate po sličnoj legendi i pod nazivom „Kamniti svatje“. Svatovi su išli iz Ribnice prema mladoženjinu domu na vrhu planine. Mladenka se razljutila na Sunce zbog vrućine te ga je proklela da zauvijek potamni, na što su se svi svatovi u oluji i grmljavini, koja se digla iz srca Velike gore, pretvorili u kamen. Pored Zagorja u mjestu Izlake postoje dolomitni kameni

stupovi uz potok Mediju, koji se prema legendi nazivaju „Okameneli svatje“. U Srbiji postoji „Đavolja Varoš“ u općini Kuršumlija. Predaja kazuje da su stijene na tom mjestu svatovi koje je Bog okamenio zbog ženidbe brata i sestre. Do rodoskrvne veze je došlo jer su se mještani na obližnjem otrovnom izvoru napili „đavolje“ vode. U Makedoniji se nedaleko Kuklice u blizini Kratova nalazi lokalitet „Becela свадба“ sa sličnom legendom. U Bugarskoj postoje nedaleko od sela Zimzelen u Kardžali kamene stijene koje se zovu „Каменната сватба“. Lokalna predaja navodi da su se iz neznanja oženili brat i sestra te zbog toga bili okamenjeni u oluji koja se iznenada digla.

Predaje o okamenjenim svatovima nisu ograničene samo na područje Južnih Slavena. U Češkoj u blizini Karlovih Vara prema Lokti nalaze se „Svatošské skály“, skupina kamenih stijena nanizanih s brijega sve do obala rijeke Ohře. Stijene po legendi predstavljaju okamenjenu svadbu Jana Svatoše. Također uz obližnji vrh Homolkapored Bečova nad Teplou se nalazi prirodni fenomen koji se također vezuje uz kamenu svadbu. „Krkatá baba“ na lijevoj obali potoka Lubě u moravskom krasu kao i „Kamenná baba“ u blizini sela Sousedovice pored Strakonice u Češkoj se također vezuju uz slične legende. U Poljskoj postoji niz kamenih stijena u mjestu Kaliska južno od Gdanjska, koje po predaji predstavljaju zakletu svatovsku procesiju pretvorenu u kamen.

Neki elementi legende pojavljuju se i kod ostalih indoeuropskih naroda. U Litvi u blizini mjesta Žižmai u regiji Šalčininkai nalaze se stijene poznate pod nazivom „Užkeikta Svodba“ – zakleta svadba. Prema legendi te stijene predstavljaju svatove koje je zaklela majka mladenke. U istom kraju postoje dva velika kamena pod nazivom Jankelis i Jankeliukas, a prema legendi predstavljaju okamenjene svirače na povratku iz svadbe. U sjevernoj Njemačkoj postoji lokalitet s megalitima „Steintanz“ kod Boitina, koji po predaji predstavlja okamenjene svatove. I u Engleskoj se mjesta s megalitima često vezuju uz legende o okamenjenim svatovima. (Djermek 2019: 224)

Kameni svatovi u hrvatskim usmenim predajama u BiH

Diljem Bosne i Hercegovine hrvatsko stanovništvo uz antropomorfne kamene tvorbe pripovijeda predaje o kamenim svatovima. Uzroci nastanka se vezuju najčešće uz turska zlostavljanja hrvatskoga stanovništva te uz majčinu ili djevojačku kletvu. Kao jedan od uzroka javlja se i prirodna nepogoda koja je okamenila svatove, a zabilježili smo i predaju u kojoj je bolest uzrokovala okamenjenje svatova.

1. Turci koji su pobili svatove

Dolakom Osmanlija na ove prostore, događalo se da turski vojnici presretnu svatovsku povorku i otmu mladenku ili jednostvano odluče uništiti svadbenu svečanost pa su u takvim situacijama stradavale čitave grupe ljudi koje su prisustvovala svadbi. Sahranjivani su na zajedničkoj lokaciji, a njihove nadgrobne spomenike narod je nazivao kameni svatovi. Na području općina Travnik, Novi Travnik i Bugojno poznato je nekoliko lokacija za koje se veže predaja o kamenim svatovima. Neke od tih lokacija danas predstavljaju turističku atrakciju, dok su druge obrasle korovom.

Kameni svatovi. Maculje kod Novog Travnika

Na područja sela Rostovo, dvadesetak kilometara od Novog Travnika, nalazi se nekropola stećaka Maculje, u narodu poznata kao Kameni svatovi. O vremenu nastanka, trajanja i "nestanka" kamenih ploča mišljenja su različita. Nekropola Maculje sastoji se od 101 nadgrobnog spomenika, a od toga je 32 ploče, 52 sanduka, 11 sljemenjaka, a šest stećaka zbog utonulosti nije definirano. Orijentirani su u smjeru zapad-istok i sjever-jug s tim što manji broj odstupa od navedenih orijentacija. Stećci su izrađeni od krečnjaka i poredani u redove. Spomenici su pretežno dobro obrađeni, ali ima i slabih gotovo amorfnih primjeraka, koji su poslužili kao spomenici. Glavni oblik je sanduk s podnožjem, zatim sarkofag sa podnožjem ili bez podnožja te manji broj običnih ploča. Stećci nemaju ukrase, izuzev stećka br. 1. na kojem je loše očuvan krug (jabuka). Po svojim dimenzijama izdvaja se stećak-sanduk br. 20. Stećak broj 82 oblika je sanduka na postolju koji se sužava pri dnu (rjeđi tip nadgrobnika). Sve krstače (16) izuzev krstače br. 3 su ukrašene.

Povjerenstvo za očuvanje nacionalnih spomenika 2007. godine je donijelo odluku kojom se ovo povijesno područje-Nekropola sa stećcima Maculje, proglašava nacionalnim spomenikom dok je Nekropola od 2016. uvrštena na Listu svjetske kulturne baštine UNESCO-a.

O ovoj nekropoli među lokalnim stanovništvom prisutno je nekoliko usmenih predaja koje objašnjavaju nastanak kamenih ploča (vremenske nepogode, majčina kletva, tursko nasilje).

Ja sam odrastajući na ovom području, a i sam osobno istražujući, čuo za tri predaje koje govore o kamenim svatovima. Prema jednoj svatovi su krenuli u obližnje selo po djevojku i sjeli su na ovu livadu da se odmore. Zbog nadmorske visine u jednom trenutku je naišla strašna oluja, svatovi su se smrznili i jednostavno ostali na ovom mjestu zaleđeni. Drugu predaja kaže kako su se svatovi u ovo mjesto uputili po mladu. Majka joj se nije slagala s udajom. Proklela je svoju kćerku i njene svatove, koji su se nakon toga skamenili. Treća pak kaže su na tome mjestu Turci sustigli kršćanske svatove

*te je došlo do krvavog boja. Na tome okrvavljenom mjestu podignuti su stećci koji su poslije prozvani kamenim svatovima.*¹⁸⁵

Kameni svatovi u Stojkovićima

Stojkovići su naselje između općina Novi Travnik i Travnik. Naseljeno je uglavnom hrvatskim stanovništvom. Na samom vrhu sela nalazi se groblje i kapelica, a nekoliko metara dalje nalazi se šuma gdje leže neobični kameni ostatci. Među lokalnim stanovništvom prisutna je predaja da je riječ o svatovima koje su Turci presreli dok su išli po mladu. Mjesto je danas obraslo korovom, u proteklom ratu bilo je i minirano pa se posljednjih godina nitko nije usudio provjeriti što se dogodilo s tim kamenim ostacima.

*Sjećam se da su nam kao djeci govorili da su tu negdje ubijeni svatovi. Još u ono tursko doba. Valjda su svatovi od Novog Travnika krenuli po mladu koja je živjela negdje ovdje, možda čak na Slimenima. Onda su naišli Turci i pobili ih. Jednom smo kao djeca otišli tamo iz znatiželje da vidimo kako to izgleda. Sjećam se samo nekih kamenja. Ali davno je to bilo.*¹⁸⁶

Kameni svatovi u Suhom Dolu

Ispod obronaka Vlašića, u dolini rijeke Bile, nalazi se travničko selo Dub. Naseljeno je uglavnom muslimanskim pučanstvom, a ni u prošlosti se nije mnogo razlikovalo po strukturi stanovništva. Ipak, ono što je Dub izdvajalo od ostalih biljanskih sela¹⁸⁷ bila je stoljetna tradicija da ga na drugi dan blagdana Duhova pohode župljani Guče Gore. Mjesto molitve i zavjeta bio je visoki kameni križ o kojemu se nije znalo mnogo. Župljani Guče Gore su tijekom hodočašćenja u Dub morali proći i kroz selo Suhi Dol. Jedna od kazivačica kaže da su na putu od Guče Gore do Duba uvijek zastajali kraj jedne površine za koju su im stariji mještani govorili da je mjesto gdje počinjavu ubijeni svatovi.

*U Dub se išlo na Duovski ponedjeljak. Išli smo pješice preko Guče Gore pa u Maljine pa u Suhi Dol da bi došli do Duba. E sjećam se da je između Duba i Suhog dola bila jedna šumica, a u samoj šumici neka livada koja je uvijek bila pokošena. Na livadi je bilo par nekih grobova. Onih okruglastih kakvih ima ponegdje i na našem groblju. Znam da su nam žene govorile da su nekad davno katolici imali svadbu, a onda naišli Turci i sve ih pobili. I svatovi tako ostali na tom mjestu. Zato su ih ljudi zvali kameni svatovi.*¹⁸⁸

¹⁸⁵ Kazivao 2020. Velimir Bugarin, rođen 1988., Novi Travnik..

¹⁸⁶ Kazivala 2020. Sarafina Lovrinović, rođena 1954., Stojkovići kod Novog Travnika.

¹⁸⁷ Biljanska dolina je naziv za niz travničkih sela u dolini rijeke Bile koja je desna pritoka Lašve.

¹⁸⁸ Kazivala 2020. Janja Lovrinović, rođena 1952., Bukovica kod Travnika

Žalosna grudina u Bijakovićima

I u Hercegovini nailazimo na slične lokalitete. Jedan od njih je Žalosna grudina u Bijakovićima (općina Čitluk) gdje se postanak kamenih svatova ponovno objašnjava turskim nasiljem nad svatovima.

Iza moje kuće bila je jedna grudina. Tu su bili pokopani svatovi. Naime jako davno dok su još Turci vladali našim krajem i stanovali u svojoj kuli, danas Ivankovića kula, jer je pri podjeli zemlje u Bijakovićima, dvojici pripadnika članova obitelji Ivanković, zapalo zemljište na kojemu se nalazila turska kula. Njihovi preci tu kulu i dan danas dijele. U selu su se održavali svatovi. I kako je prije bio zakon da Turčin mora prije mladoženje leći s mladom, tako su i sada po zakonu tražili mladu. No pripadnici sela i sam mladoženja su se ovaj put pobunili. Nastala je bitka, i Turci su pobili sve članove tih svatova. Nabacili ih na hrpu i posuli po njima zemlju, te napravili gradinu da bude opomena ostalim naraštajima, da im pobuna ne bi pala na pamet. Prije nekoliko godina gradina je nažalost oštećena, tj. više je nema, jer je susjed tamo odlučio napraviti kuću, pošto se grudina nalazila na njegovu zemljištu. Za te svatove je u grobnici napravio posebno mjesto.¹⁸⁹

2.Kletva kao uzrok nastanka kamenih svatova

Kletva postoji onoliko koliko postoji i čovječanstvo, a najčešće se definira kao mikrostrukturna književna tvorevina koja je formom bliska poslovici. Narod je dugo vjerovao u moć kletve, a osobito se vjerovalo u moć majčine kletve. Nakon majčine kletve iznimnu djelotvornost ima djevojačka kletva. Postojanje kamenih svatova često se opisuje kao rezultat djelovanja neke kletve, bilo majčine ili djevojačke. Majčinoj obično prethodi svađa sa sinom ili nezadovoljstvo zbog odabrane nevjestice.

Kameni svatovi kod Bugojna

Na putu ka selu Kordići u Gračanici kod Bugojna, s desne strane riječice Bunte, na uzvisni od stotinjak metara, nalaze se stijene čiji oblici podsjećaju na ljudska tijela što izaziva čuđenje onih koji ne znaju predaju o kamenim svatovima.

Predaja o kamenim svatovima je usko vezana uz kamene stupove u Susidu. Na udaljenosti od tri kilometra od Susida, iza velike krivine koju pravi rječica Bunta, na desnoj strani nalaze se monumentalni blokovi koji dominiraju

¹⁸⁹ Kazivao 2016. Šimun Ivanković, rođen 1935., Bijakovići.

cijelim krajolikom. Okamenjena kolona stoji zaustavljena usred uspona na brdo. Nijemo kamenje izaziva divljenje. Danas kameni stupovi izbrazdani zubom vremena slušaju kletvu koju ponavlja Bunta. Često se pojavi, i u izrazito vedrom danu, koprena magle koja zastire kamene stupove. Zanimljivo je i to da stoka u velikom krugu zaobilazi ove stijene, a i lovački psi se uopće ne približavaju tom području.

Poznata predaja o ovom prirodnom fenomenu kaže da su svatovi Ante Bandulovića išli u Veselu stražu po ljepoticu Janju Grgurevićevu. Na tom putu kod tzv. mjesta Čoban-kamena svatovi su pri prolasku zamutili rječicu Buntu gdje je neudana Mara prala rublje.

Jedna od inačica predaje kaže:

Jednog sunčanog jutra skupiše se svatovi ženika Ante, kod bile kule Susida i pođoše po mladu, lipu Anđu iz Vesele Straže. Pođoše svati po Anđu i prigaziše riku Buntu. Mnogi svati Buntu mute, buntu mute, nesreću ne slute. Na Bunti je stara cura Mara razastrla taranu da se suši, a svatovi su joj prešli preko tarane. Mutnu vodu gleda Mara klete i proklinje:

Dabogda vam puti bili pusti,

pratio vas vrag i mrak gusti.

Kud hodili staze ne vidili,

u kamen se ladni pritvorili,

kamenom se okamenili.

Otišli su svatovi po Anđu ne sluteći ništa. Veselo se vraćaaše kući s lipoticom Andom i stasitim ženikom Antom. Kad dođoše do Susid strane, nebo se zamračí, zapuha jaki vitar s Kalina, nastade tama. Iza tame samo se plač čuo, odjednom razíde se tama. Kad ono tamo imaš šta vidit, kolona okamenjena, zaustavljeni bisni konji i tužni svatovi.

I dalje se čula kletva stare cure Mare, nebo je plakalo, kad su čuli što je bilo od suza stanovnika Susida, Bunta je nadošla. Kad je vidjela kakvo je zlo, svojom kletvom izazvala, Mara se bacila u Buntu i nestala u njoj. Nikad je nisu pronašli, ni mrtvu.¹⁹⁰

4. Kameni svatovi nastali zbog iznenadne prirodne nepogode ili bolesti Svatovsko groblje

Starinska ti je to priča sine moj. Ono ti je svatovsko groblje. Uzeo bogat momak sirotu djevojku, bez blagoslova roditelja. Skupio svate pa haj po djevojku, kad su se natrag kući vraćali lijep bi ljetnji dan, predveče, bez oblačka na nebu. Kad biše priko onog brda, sinu munja i grom udari iz vedra

¹⁹⁰ Kazivala 2007. Ivka Gavranović, (djev. Lučić) rođena 1929., Humac (Bugojno).

neba. Pobi sve svate, niko ne osta. Onda nuj niče i ono kamenje. Ako bi ga ko dirnuo, umro bi.¹⁹¹

Kameni svatovi

*U mom mjestu poznata je priča o kamenim svatovima. Naime, ispod naših kuća nalazila se pržina i kažu da su tim putem išli svatovi i u jednom trenutku ih je udario grom. Na licu mjesta su bili okamenjeni. Dakle koliko je bilo svatova, toliko je kamenja i dan danas.*¹⁹²

Kameni svatovi u Brotnju

*Ispod Mršića kuća na Vionici ima jako puno stećaka. Pričalo se da su to bili svatovi koje je pokosila kuga te je obitelj Mršić zavjetno palila svijeće na grobovima.*¹⁹³

5. Ostali antropomorfni oblici – okamenjena djevojka

Osim predaja o kamenim svatovima, hrvatsko stanovništvo u BiH kazuje i predaje o okamenjenim djevojkama (rjeđe mladićima). Obrazac kazivanja je uvijek isti. Djevojka biva okamenjena kada bi je zbog neposluha proklela vlastita majka.

O snazi majčine kletve svjedoči i jedan kamen iznad Travnika, u blizini sela Bukovica. Kamen je u ljudskoj veličini, a oblikom podsjeća na djevojku. Lokalno stanovništvo kaže da je riječ o djevojci koju je majka proklela zbog neposluha i ostala je okamenjena na tom mjestu.

Iz tog drevnog vremena ispričana je legenda o okamenjenoj djevojci. Premda se to dogodilo još prije tisuću i tristo-četristo godina, priča iz naselja Gradac, koja i dan-danas ima kameni spomen, u narodu se pripovjeda i nije zaboravljena. Majka je slala kćerku da joj donese vode s Faljeva. I sad postoji, podno Kalvarije, izvrsno živo vrilo koje je zadržavalo taj stari naziv. Brončani mač iz rimskog doba pronađen je stotinjak – dvjesto koraka od tog izvora. Narod i danas pripovjeda da su četrdeset lakata od Faljeva zakopani čupovi zlata, samo se ne zna koja je to mjera i u kojem je pravcu. Postoji narodno vjerovanje da je dok se poštovao Bog i stariji, roditeljska kletva mogla stići neposlušne potomke. Dogodilo se to i lijepoj majčinoj kćeri kad je išla po vodu. Bila je zaljubljena u momka iz susjednog sela. Tada su nevinost, djevinčanstvo, čestitost i čednost bili temeljni uvjeti djevojci za udaju, a ako tako ne bi bilo, slijedila bi poruga. Kad bi majčina kćerka išla

¹⁹¹ Kazivala 2010. Jelka Gavrić, (djev. Topalović) rođena 1956., Vukovo (Tešanj).

¹⁹² Kazivala 2016. Anita Čuljak, (djev. Miličević) rođena 1987., Široki Brijeg.

¹⁹³ Kazivala Ivana Grgić (djev. Bošnjak) rođena 1976., Čitluk.

po vodu, momak bi je sačekivao na pola puta u šumici i tu su u ljubavnom zanosu zadržavali. Pročulo se da su lijepa majčina kćer i njen dragi imali i nešto više od ljubavnih igri. Djevojčina majka, negodujući na sve to i čekajući vodu, često se srdila i ljutito mrmorila: „Što li mi je nema? Uvijek mi se dugo zadržava a Faljevu, a voda mi treba kao nikad prije.“ Pa će najednom, ne sluteći da majčina kletva stiže: „Ah, što li mi je nema, dabogda se tamo okamenila!“ Kako je to izgovorila, više se djevojka nije ni pojavila, nego je u šumici zvanoj Vratolom, baš tamo gdje je i rimska plemkinja stradala, stigla majčina kletva. Okamenila se. Zapravo, poslije je okamenjena djevojka tijekom stoljeća na tom mjestu stajala u tišini i bila tako reći zaboravljena. (Pavlovic 2012: 171-172)

Камените сватови во уснокнижевните преданија во Македонија

Еден од најважните геолошки локалитети во Македонија, Куклици (познат уште и како Кукли или Пијани сватови) се наоѓа во источниот дел на Македонија, на десната страна на Крива Река, во близина на селото Куклица. Во овој регион, најизразените земјани пирамиди се наоѓаат во месноста Кукле која претставува еродиран дел од речна тераса на Крива Река со височина од 30 метри и раширени се на простор од околу 0,3 km² (Милевски 2000:13) Куклиците претставуваат своевиден геоморфолошки споменик на природата или комплекс од над 140 камени столбови распоредени во различни групи и форми, а многу од нив наликуваат на скаменети животни или човечки фигури, поради што локалното население на одделните форми им дало различни имиња, а целата појава ја нарекло „Весела свадба“.

Станува збор за еден навистина специфичен природен феномен, кој се артикулирал во македонскиот фолклор во неколку преданија за неговото потекло. Па, така легендата за „Скаменетите сватови“ го пренесува наративот за големиот мајстор-сидар кој истовремено бил и голем лажливец, затоа што на двете девојки од различните маала на селото им закажал свадба во ист ден. Според раскажувачот едната девојка била многу богата, но не била убава, за разлика од сиромашната девојка која се одликувала со преголема убавина. Заплетот на приказната го иницира самиот Стојан кој решил да се ожени со богатата девојка. Кулминацијата на трагичното се случува на денот на свадбата, кога сиромашната девојка сфатила дека е измамена од Стојан ја изрекла клетвата: „Да даде Господ сите да се скамените, па макар и ти и јас! Во моментот кога младенците се бакнале, клетвата се остварила и сите присутни свадбари се скамениле. Индикативно за ова предание е присуството на фантастични елементи провоцирани од клетва, која во

народното творештво, се одликува со силна прекогнитивна моќ. Очигледно е и присуството на траги од митското мислење за верувањето во магичната моќ на зборот и неговата способност да ја менува судбината на протагонистите. Меѓутоа, преданието за „Скаменетите сватови“ го артикулира и мотивот за страдањето и гневот на несреќната девојка, која во моменти на загрозувана егзистенција и психолошка немоќ посегнува по магичната сила на клетвата. Во колективната меморија, за овој феномен, се користи и називот „Весела свадба“, затоа што сите присутни сватови останале насмеани во моментот на скаменување.

Постои и едно помалку познато предание според кое, во тоа подрачје се наоѓала голема шума, која заради честите битки изгорела, а опустошеното место и ниските температури придонеле војниците кои поминувале оттаму, да се претворат во камени столбови.

Легендата за Стобските пирамиди

Во контекст на истражувањето на мотивот „скаменети сватови“ ќе се задржиме и на легендите за Стобските пирамиди, кои се наоѓаат над селото Стоб, во западниот дел на планината Рила, на 20–30 километри од Рилскиот манастир. Тие претставуваат комплексен состав од остри, иглести и пирамидални форми, од кои некои завршуваат со „камени капи“ со висина до 1 метар во облик на печурки. Античките и средновековните летописи изобилуваат со податоци за градот Стоби, за неговите тврдини, кули, рудници и водоводи. Всушност станува збор за градот Стоби Секунда, кој бил важен епископски центар. Основан е од доселеници од Стоби Прима (Велешко, Македонија), кои во времето на турската власт во бранови се доселувале во него. На црковен план бил под јурисдикција на Охридската архиепископија, а од 1556 до 1766 година под Пеќската патријаршија. Очигледно е дека миграциите на населението од една во друга културна и социјална средина, во голема мера придонеле и за пренесување на наративите на колективната меморија. Најверојатно од овие причини евидентни се и содржинските поклопувања на легендите. Според една од најфреквентните легенди за овој топос, на местото каде што се наоѓаат камените пирамиди, се простирала голема рамнина, на која луѓето се собирале за свадби и други настани. Кога една девојка решила да се омажи со своето момче, наспрема волјата на мајката, која не се согласувала за тој брак. Мајката забила голем крст на рамницата и ја проколнала својата ќерка: во моментот кога ќе го бакне свекорот, младоженците и сите гости на свдбата да се претворат во камен. Преданието сведочи за остварувањето на мајчината клетва и за подигнувањето на чудесните пирамиди кои треба да потсетуваат на „скаменетите сватови“.

Не помалку популарна е и другата легенда, која се раскажува до денеска. Имено, на оддалеченост од неколку километри од камените пирамиди се наоѓало селото Бозоваја.

Кога момчето и девојката решиле да се венчаат. Свадбената дружина требала да се спушти до Стоб, затоа што само таму имало христијанска црква. Меѓутоа, невестата била толку убава што кумот не можел да му одолее на искушението, ја погледнал и тргнал да ја бакне. Во тој миг, Господ се налутил и сите сватови ги претворил во камен.

За двете легенди индикативна е трагичната судбина на младите, кои страдаат не по сопствена вина. Во мајчината клетва и во гревот на кумот, може да се препознаат влијанија од античкиот концепт на судбинската предодреденост. Поточно нивните постапки директно влијаат врзпромената на природниот тек на настаните и го генерираат трагизмот во форма на премин од среќа во несреќа за протагонистите.

Маркови кули и Баба

Во просторот околу Прилеп (Маркови Кули, Баба, Трескавец, Ореовец, Мажучиште, Прилепец, Градиште кај Дабница), постојат мошне интересни археолошки материјали за можното постоење на стари населби од различни времиња. Во овој простор, кој се протега во радиус од 10 километри, особено интересен е комплексот „Баба“ кој претставува амбиент од повеќе карпести врвови и природни форми на карпи, меѓу кои доминира големата карпа со назив „Баба“.

Меѓу локалното население сè уште се актуелни преданијата кои потеклото на овој локалитет го поврзуваат со познатите Маркови Кули. А, токму едно од најавтентичните преданија е запишано и од Марко Цепенков – најголемиот запишувач на македонски народни умотворби, који самиот е по потекло од Прилепско. Насловот на преданието е „Маркои кули и Кукул“ и тоа говори за изградбата на кулите за време на кралот Марко кога камен се носел од Кукул, односно од рудникот кој се наоѓа во непосредна близина на Баба. Раскажувачот на ова предание изнесува необични сведоштва за изградбата на Марковите Кули, според кои самиот Крале Марко вршел зло, насилство и тиранија врз населението.

Собрал Марко мало, големо, луѓе што имало во Прилепско и 'и донесол да носат камење и наредил чоек до чоек од Маркои кули дури до дружиној крај на деснајта ѓранка од џланинајта Кукул за да џодаваат камење од рака на рака. (Цепенков 1972: 137)

Иако, преданието по својата природа инсистира на веродостојност на настаните, од научна гледна точка, навистина е тешко да се потврди историската автентичност на настанот за пренесување на

каменот од Кукул (Баба), во XIV век, кога Кралот Марко доаѓа на власт во Македонија. Сепак, во основата на преданието за градбата на тврдината на Маркови Кули е содржана трагичната приказна, која дава експликација на суровото однесување на кралот Марко.

– Помеѓу дружителите жени имало и дојници со мали деца, и тие требало да поодаваат камење, а децата им плаќале сите што биле. Нашле една ситара баба за да му 'и лулат и пошле, та ја намолиле од Марка за да не носат бабата камење, ами таа на сите да му 'и лулат децата. Овај татко ја измолиле Марка, и ја просил и му донесле со ситарници деца в крошни, му и курдисале пред баба да му и лулат. Кога татко вратила баба да татко лула, братите мило, душа в неа не останало, кунки многу деца и саќале да си цитнат боска. Арно, татко зулумот кај татко останал, братите, жена да си наредат децата, по очи, по глава удрат да поодаваат од рака на рака камење. Овде како поминале многу дна, така и изумреле многу деца. На баба ја се нажало и од срце сама себе се проколнала. (Цепенков 1972: 137)

И за оваа легенда е индикативна клетвата како структурна единица на трагизмот. Меѓутоа, во овој случај станува збор за иницијално изрекување клетва кон себе си: „Сирота баба самата себеси се проколнала и се скаменила.“ со секундарни трагични последици:

И за поголемо чудо, татко скаменил Господ сите дечиња што татко лулала бабата и сите ситарници пред бабата наредени, како што си биле в крошни со ситарници. Секој човек кога вршил татко, по предание ќе рече:

– Лулат, бабо, лулат скамнети деца! (Цепенков: 137)

Иако во фокусот на преданието е архаичната претстава за паганскиот ритуал на жртвување живи и невини луѓе за општо добро (подигање мостови, градење тврдини и кули за заштита на народот од разни форми на опасност, подигање манастири и цркви во слава на Бога), сепак не помалку важен е социјалниот аспект на жртвувањето, затоа што жртвите на Марковото насилство се злоупотребени во полза на општото добро. Хиперболизацијата на насилството на лидерот, артикулирано преку нехуманиот однос кон мајките и жртвувањето на нивните штотуку родени деца, а сè со тенденцијата да се изгради тврдината, како симбол на заштита од непријателот, но и симболично достигнување на апсолутот и дивинизација, парадоксално ја провоцира мајчината клетва, како една од најтешките форми на казна. Токму затоа, во колективната меморија е сè уште присутен наративот за големата трагедија која се крие зад огромниот бројкарпи со мистични форми на кукли и други антропоидни форми, над кои преовладува со својот импозантен естетски изглед карпата што потсетува на скаменетата баба од преданието.

За разлика од ова предание, каде што Марко е експлицитно прикажан како анти-јунак, интересен е фактот што Цепенков има запишано и други преданија („Крале Маркови камења“, „Дупен камен“, „Марков камен во с. Љуботин“, „Трите камења од Марка Кралета“ и др.), во кои потеклото и антропоморфизацијата на различните форми на камењата се прикажани како последица на неговото јунаштво и прекумерна сила.

Заклучок: Иако преданијата поголем акцент ставаат на сведоштвото и верувањето, отколку на раскажувањето, сепак со сигурност може да констатираме дека преданијата за камените сватови и скаментите младоженци, скаменетата девојка, баба и др. имаат важна функција во средината во која се раскажуваат. Тие се сè уште актуелни во усно книжевното творештво како физички неизбришлива трага за системот на вредности, но и за тешкотиите и проблемите со кои се соочувала одредена средина низ вековите. Како што може да забележиме во преданијата за камените сватови кои ги раскажуваат Хрватите во БиХ, честопати тие се и сведоштво за турското присуство и малтретирањето на католичкото население на овие простори. Практиката покажува дека и преданијата за камените сватови во Македонија во голема мера ја артикулираат трагичната судбина на етникумот и претставуваат сведоштва за отстапки од традиционалните етички норми во минатото. Како што истакнува Л. Шешо, преданијата служат и како „педагошка мерка“ за децата и помладите припадници на заедницата, затоа што им влева страв од санкции, заради непочитувањето на општествените норми. Според тоа, камените сватови остануваат и трајно сведоштво и предупредување кон сите кои не ги почитуваат нормите, хиерархијата и авторитетите на заедницата.

Користена литература

Belaj Marijana, Martić Zvonko, Mencej Mirjam 2019: *Topografije svetoga na području Buškoga Blata*, Hrvatsko etnološko društvo, Zagreb.

Đermek Anđelko 2009: *Slavenski mitski trokut i legenda o Kamenim svatima*, „Studia Mythlogia Slavica“, Ljubljana.

Милевски Ивица 2000: *Земјани ѝирамиги во Куклица-Крајовско, Географски разглед* кн. 35, Скопје.

Pavlović Ljubomir 2012: *Korjenika*, Etnografski zapisi, HKD Napredak Vitez, Zagreb.

Пенушлиски Кирил 1972: *Марко К. Цепенков – Преданија, книга седма*, Македонска книга, Скопје.

<http://e-ecodb.bas.bg/rdb/bg/vol3/13H3.html> (пристапено на 15.2.2024).

<https://digital-culture.eu/bg/digital-library/bulgaria/185-legends-of-stob-pyramids-bg> (пристапено на: 15.2.2024).

СОДРЖИНА

ЛИНГВИСТИЧКА СЕКЦИЈА

На јубиларите – Мисирков и Шопов

Димитар Пандев МИСИРКОВ И МАКЕДОНИСТИТЕ (Окружението на Мисирков).....	5
Јордана С. Марковић ЛИНГВИСТИЧКА ТЕРМИНОЛОГИЈА К. МИСИРКОВА У СВЕТЛУ БОРБЕ ЗА КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК.....	18
Максим Каранфиловски ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ ВО ПРЕВОДИТЕ НА ПОЛСКИ И НА УКРАИНСКИ ЈАЗИК.....	28
Николче Мицкоски КОЛОКАЦИИТЕ ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ.....	34
Лилјана Пандева АДВЕРБИЈАЛИЗАЦИЈАТА ВО ПОЕЗИЈАТА НА ШОПОВ.....	44
Марија Пандева, Марија Антевска, Андријана Павлова МИСИРКОВ, РАЦИН И ШОПОВ ВО ДИГИТАЛНИОТ ПРОСТОР: СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ.....	48
Филип Белчев УЛОГАТА НА МИСИРКОВ ЗА ЈАЗИКОТ ВО ВРЕМЕ НА ТУЃИ ПРОПАГАНДИ.....	61

**Етимологија – Лингвистичка географија – Историја на
македонскиот јазик – Современ македонски јазик**

Jussi Nuorluoto O NEKIM AREALNIM I KRONOLOÅ KIM PITANJIMA I VEZI SA »ZAPADNIM I ISTOÄENIM IZOGLOSAMA« NA NAJJUŽNIJEM JUGU SLAVENSKOGA JEZIČNOG PROSTORA.....	67
Билјана Маринова ПРАВОПИСНИТЕ РЕШЕНИЈА И ПРАКТИКИ ОД 19 ВЕК КАКО ДОБРА ОСНОВА ЗА ПРВАТА СТАНДАРДИЗАЦИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ПИСМЕН ЈАЗИК.....	78
Зоран Спасовски ЗА ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА ПРЕЗИМЕНСКИОТ МОДЕЛ НА -ОВСКИ/-ЕВСКИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	96
Александра Гецовска ФИТОНИМИТЕ – ПРЕДИЗВИК ВО МАКЕДОНСКАТА ЕТИМОЛОГИЈА.....	105
Звонко Никодиновски СЕМИОЛОШКА СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА НА ГЛАГОЛОТ „КАЖУВА“ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ПРВ ДЕЛ –.....	128
Бојан Петревски СУБОРДИНИРАНИ ВО СУБОРДИНИРАНИ ДЕЛ-РЕЧЕНИЦИ.....	139
Симон Саздов ЗА ДУБЛЕТНИТЕ ФОРМИ ВО МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК.....	150
Андријана Павлова ЗА ЈАЗИЧНИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА НЕКОИ ИЗМАМИ НА СОЦИЈАЛНИТЕ МРЕЖИ.....	162

Biljana Mirčevska-Boševa, Katerina Veljanovska, Ivana Vidović Bolt PJEV PTICA O LJUDSKIM OSOBINAMA ORNITONIMSKI FRAZEMI U HRVATSKOM, MAKEDONSKOM I POLJSKOM JEZIKU.....	171
--	------------

Слободан Новокмет СТЕРЕОТИПИ О ЖИВОТИЊАМА У СРПСКОЈ И МАКЕДОНСКОЈ ЈЕЗИЧКОЈ СЛИЦИ СВЕТА*.....	183
---	------------

Лидија Тантуровска, Зоя Шенгюдер АНАЛИЗА НА НЕКОИ АНТОНИМНИ ВРСКИ ВО ПОСЛОВИЦИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ТУРСКИОТ ЈАЗИК.....	196
--	------------

Сунчица Трифуновска-Јаниќ, Душко Деспотовски СЕМАНТИКАТА НА ДЕЛ ОД ГЛАГОЛИТЕ КОИ ЗНАЧАТ ДВИЖЕЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И СПОРЕДБА СО ДРУГИТЕ ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ЈАЗИЦИ.....	206
---	------------

Македонскиот јазик наспрема другите јазици

Радица Никодиновска ПРЕДАВАЊЕТО НА КУЛТУРЕМИТЕ ВО ИТАЛИЈАНСКИОТ ПРЕВОД НА ДРАМАТА „ДЕМОНОТ ОД ДЕБАР МААЛО“ ОД ГОРАН СТЕФАНОВСКИ.....	217
---	------------

Борче Арсов, Катарина Ѓурчевска-Атанасовска ЗА ЕКСПРЕСИВНАТА ЛЕКСИКА ВО ДРАМИТЕ НА ГОРАН СТЕФАНОВСКИ И ЗА НЕЈЗИНИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ ВО ПРЕВОДИТЕ НА АНГЛИСКИ ЈАЗИК.....	232
--	------------

Бисера Станкова ДАЛИ СЛОГАНИТЕ ДАВААТ КРИЛЈА? Контрастивна германско-македонска анализа.....	245
---	------------

СЕКЦИЈА ЗА ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА

Ала Шешкен ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ ВО ФОРМИРАЊЕТО И РАЗВОЈОТ НА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА.....	262
--	------------

Људмил Спасов ЗОШТО ВЛАДА УРОШЕВИЌ ГО ПРЕВЕДЕ НА СРПСКИ ЈАЗИК ЗБОРОТ/ПОИМОТ „НЕБИДНИНА“ ОД ИСТОИМЕНАТА ПЕСНА НА АЦО ШОПОВ СО ЗБОРОТ „КОБ“?.....	266
--	------------

Димитар Пандев УНИВЕРЗУМОТ НА ШОПОВ (со посебен осврт на „Јус-универзумот“).....	276
---	------------

Maciej Kawka ЗАБЕЛЕШКИ И РАЗМИСЛИ ЗА ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ И ЗА НЕГОВАТА КНИГА Z NAJSTARSZEGO I NAJCZYSTSZEGO ŚWIATŁA SŁONECZNEGO /ОД НАЈСТАРА И НАЈЧИСТА СОНЧЕВИНА.....	285
--	------------

Славица Србиновска РЕФЛЕКСИИ ЗА УЛОГАТА НА ОТСУСТВОТО И НА ПРАЗНИНАТА ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ.....	294
---	------------

Весна Мојсова-Чепишевска МАКЕДОНСКОТО ЦРНО СОНЦЕ.....	304
--	------------

Марија Ѓорѓиева-Димова АПОСТРОФИЧНОТО ПЕЕЊЕ НА АЦО ШОПОВ.....	311
--	------------

Љиљана Д. Бајић, Наташа Б. Станковић Шошо СТВАРАЛАЧКА ВИЗИЈА АФРИКЕ У ЦИКЛУСУ ПЕСАМА КАО <i>АФРИЧКО СУНЦЕ У ОКЕАН</i> АЦЕ ШОПОВА И ОДЉОМЦИМА ИЗ ПУТОПИСА АФРИКА РАСТКА ПЕТРОВИЋА.....	327
--	------------

Намита Субиото, Бисерка Бобнар АЦО ШОПОВ И „ЦИЦИБАН“	339
---	------------

Луси Караниколова-Чочоровска
ДАЛИ „РАСКАЗИТЕ“ НА АЦО ШОПОВ СЕ – РАСКАЗИ?.....353

Мирјана М. Бечејски
ТАМНО ПЕВАЊЕ И БАСМИЧКА СИМБОЛИКА
АЦЕ ШОПОВА У ЗБИРЦИ ГЛЕДАЧ ВО ПЕПЕЛТА.....371

Весна Кожинкова
АЦО ШОПОВ ВО КНИЖЕВНАТА КРИТИКА.....386

Биљана Рајчинова-Николова
ИДЕНТИТЕТОТ НА ЧОВЕКОТ ВО ПРОСТОР И
ВРЕМЕ ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ.....402

Габриела Ивановска
ОД НЕЖНИ КОКЕТИРАЊА ДО ОБИЧНИ УМИРАЊА
-За сатирата и Ацо Шопов-.....424

Искра Тасевска Хаци-Бошкова
АЦО ШОПОВ ВО И ЗА ПРЕВЕДУВАЧКИОТ ЧИН.....433

Иван Антоновски
„ДВАНАЕСЕТМИНАТА ОД СОНЧЕВАТА КОЛОНА НА
МЛАДОСТА“ НА ШОПОВ КАКО МЕТАЖАНР“
(Обид за микрочитање на единствената книга на Ацо
Шопов без критички одглас).....446

Марина Цветаноска
ПУБЛИЦИСТИЧКАТА ДЕЈНОСТ НА
КРСТЕ ПЕТКОВ МИСИРКОВ.....455

Туркан Олцај
МАКЕДОНИЈА ВО 60-ТИТЕ ГОДИНИ НА XIX ВЕК
НИЗПОГЛЕДОТ НА ЕДНА РУСКА ПАТНИЧКА.....465

Искра Тасевска Хаци-Бошкова
ЗА МАКЕДОНЦКИТЕ РАБОТИ ОД КРСТЕ МИСИРКОВ
НИЗ ПРИЗМАТА НА ПУБЛИЦИСТИКАТА.....478

Свето Тоевски
ЗА МАКЕДОНЦКИТЕ РАБОТИ НА МИСИРКОВ –
ОСНОВА НА КОНЦЕПЦИЈАТА И ПРАКСАТА НА
ИНТЕГРАЛНИОТ МАКЕДОНИЗАМ КАКО
ЛИНГВАКУЛТУРЕН СЕОПФАТ НА МАКЕДОНСКИОТ
ИДЕНТИТЕТ НИЗ НЕГОВАТА ДИЈАХРОНИЈА И
СИНХРОНИЈА.....492

Мирна Бркиќ Вучина, Трајче Стамески
ПРЕДАНИЈА ЗА КАМЕНИТЕ СВАТОВИ ВО УСНАТА
ЛИТЕРАТУРА И ТРАДИЦИЈА ВО МАКЕДОНИЈА И
КАЈ ХРВАТИТЕ ВО БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА.....507

Зона Мркаљ, Ивана Ковачевић
КОМПАРАТИВНО ПРОУЧУВАЊЕ НА ПОЕЗИЈАТА
НА ИЗБРАНИТЕ СЛОВЕНСКИ ПОЕТИ ВО КОНТЕКСТ
НА ДИФЕРЕНЦИРАНАТА НАСТАВА.....521

Ивица Баковиќ
КАТАСТРОФАТА ВО ОГЛЕДАЛОТО:
СКОПСКИОТ ЗЕМЈОТРЕС ВО РОМАНОТ ВКУСОТ НА
ПРАСКИТЕ И ФИЛМОТ МЕМЕНТО.....538

Милан Д. Вурдеља
ФИГУРА БАРУХА СПИНОЗЕ У РАЗГОВОРУ СА
СПИНОЗОМ ГОЦЕТА СМИЛЕВСКОГ И МАНСАРДИ,
БАШТИ, ПЕПЕЛУ И ПЕШЧАНИКУ ДАНИЛА КИША.....553

CIP - Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

811.163.3(062)

811.163.3:811(062)

821.163.3.09(062)

МЕЃУНАРОДЕН семинар за македонски јазик, литература и култура. Меѓународна научна конференција (50 ; 2024 ; Охрид) 50. Меѓународна научна конференција на меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ во Скопје : Охрид, 1-3.9.2023 година / [меѓународен уредувачки одбор Ала Шешкен... и др.]. - Скопје : Универзитет "Св. Кирил и Методиј", Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 2024 (Скопје : Винсент графика). - [571] стр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите. - Трудови на повеќе јазици. - Останати автори: Макеј Кавка, Данијела Костадиновиќ, Александар Скепаровски, Кристина Николовска, Гордана Алексова, Искра Тасевска Хаџи-Бошкова, Евдокија Илијевска. - Summary

ISBN 978-9989-43-515-7

а) Македонски јазик -- Собири б) Македонски јазик -- Компарација со други јазици -- Собири в) Македонска книжевност -- Критики и толкувања -- Собири

COBISS.MK-ID 64087301